

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Надя Георгиева Бояджиева, доктор на юридическите науки в област на висше образование Право – „Международно право и международни отношения“, Професор в Секция „Съвременни Балкани“ в Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ към Българската академия на науките член на Научно жури в процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки професионално направление 2.2. История и археология докторска програма „Нова и най-нова обща история“

Автор: Калоян Стоянов Константинов

Тема: „Иран и Балканите – политически, икономически и културни отношения (1990-2021 г.)“

Научен ръководител: член-кореспондент проф. д.и.н. Александър Григоров Костов, Институт за Балканистика с център по тракология „Проф. Александър Фол“, Българска академия на науките

1. Представяне на процедурата и на докторанта.

1.1. Кратко представяне на процедурата.

Със заповед № 10 РД-16/19.01.2026 г. на Директора на Института за Балканистика с Център по тракология към БАН съм определена за член на Научното жури за провеждане на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Иран и Балканите – политически, икономически и културни отношения (1990-2021 г.)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, докторска програма „Нова и най-нова обща история“.

Кандидат е ас. Калоян Константинов, който е докторант в редовна форма на обучение в Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ при БАН, Секция „Съвременни Балкани“, и с научен ръководител член-кореспондент проф. д.и.н. Александър Костов от Института за Балканистика с център по тракология, БАН.

В рамките на законовия срок са представени изискуемите документи, включващи: Автобиография Европейски формат, дисертационен труд, автореферат на дисертационен

труд, 3 бр. научни публикации по темата на дисертацията, атестация на докторанта за периода 2021-2024 г. и др. документи.

Приложените за рецензиране документи и материали на Калоян Константинов са в съответствие с минималните национални изисквания по чл.2б от Закона за развитие на академичния състав на Република България /ЗРАСРБ/ за научна област 2. Хуманитарни науки професионално направление 2.2. История и археология.

На Първото заседание на Научното жури ми бе възложено да изготвя рецензия. В изпълнение на Заповедта на Директора на Института за балканистика и на решението от Първото заседание на Научното жури, и като се ръководя от изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му, Правилника за работата на Научния съвет на Института по балканистика с Център по тракология при БАН и Приложението към Правилника на Научния съвет на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ при БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности, предлагам на вниманието на уважаемите членове на Научното жури предлагам своето обосновано становище в настоящата рецензия.

2.1.Представяне на докторанта.

Калоян Константинов е зачислен в редовна форма на докторантура Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ при БАН, в Секция „Съвременни Балкани“ с тема на дисертацията: „Иран и Балканите – политически, икономически и културни отношения (1990-2021 г.)“ със Заповед № 107 РД-10 от 06.10.2021 г. Той преминава тригодишен период на обучение октомври 2021–септември 2024 г. в докторска програма „Нова и най-нова обща история“. Докторантът успешно се защитава по време на вътрешното обсъждане на Заседание на Секционния съвет в разширен състав на секция „Съвременни Балкани“. Отчислен е с право на защита със Заповед № 107 РД-10 от 10.10.2024 г.

Докторантът е придобил степен „бакалавър“ в СУ „Св.Климент Охридски“ в периода 2022-2026 г. и образователна степен „магистър“ по „Близкоизточни науки“ в Кралски колеж, Лондон през 2018 г., където той получава знания относно различни аспекти на историята и съвременното развитие на държавите и обществата в Близкия изток и Северна Африка. През следващите години Константинов участва в конференции, обучава се в различни форуми и курсове, които му позволяват да задълбочи получените знания, да ги апробира и да повиши квалификацията си в областите на своето

образование. Към момента Константинов работи и като медиен експерт и специалист по Близкия изток и Северна Африка, като лектор в областта на медината грамотност, журналистиката и международните отношения и участник в редица конференции в България, Великобритания, Тунис, Иран и др.

Като докторант той се включва активно в академичния живот на Секция „Съвременни Балкани“ и на Института за балканистика с център по тракология (ИБЦТ – БАН), като участва в конференции, семинари и др., извършва теренна работа в Иран във връзка с докторантурата; член е на екипи в научни проекти, включително и към Фонд „Научни изследвания“. Като докторант той полага с отличие всички задължителни докторантски изпити и допълнително изучава два докторантски курса към Центъра за обучение в БАН в областта на избраната тема за дисертация. В момента заема академичната длъжност „асистент“ в ИБЦТ – БАН.

Проявява интерес към преподавателската професия и е хоноруван асистент в Американския университет в гр. Благоевград, където преподава курс по „Международна дезинформация и пропаганда“. Изнася лекции в областта на историята, международните отношения и дезинформацията в училища, и организации като Атлантическия клуб, Дружеството за ООН и др.; участва в множество медийни изяви, включително интерюта в национални и международни медии по темата на дисертацията. Калон Константинов е награждаван многократно за високи постижения като млад учен и практикуващ журналист с престижни журналистически награди /съгласно приложената автобиографична справка/.

2. Общо представяне на дисертационния труд

2.1. Актуалност на темата и методология на изследване

Актуалността на темата е безспорна, а формулирана по този начин – тя е многоаспектна, значима за Балканските държави, важна за изясняване на външнополитическата стратегия на Иран към региона в периода след Студената война; тя е сложна за научен анализ и оценка в контекста на съвременните процеси в системата на международни отношения. Дисертацията несъмнено е опит за теоретично осмисляне на геополитическите амбиции на Иран не само за разширяване на влиянието си на Балканите, но и в Европа, както и „като един от лидерите на мюсюлманския свят и противовес на западната хегемония“ /стр. 5 от дисертацията/.

Избраната тема предполага изследване на важни и сложни въпроси от сферата на съвременната международна и регионална политика, икономика и култура. Тя може да бъде разгледана в различни измерения: като необходимост за нов и модерен поглед към мястото на балканските държави в международната политика, като необходим компонент за по-пълно изследване на съвременната история на избраните от автора балкански държави и техните външнополитически приоритети, от гледна точка на позиционирането на двустранните отношения в тяхната сложност /дипломатически, икономически, търговски, културни, религиозни и медийни аспекти др./ между Балканския регион и Иран в сложната архитектура на международната система в съвременността и др. Именно актуалността, важността и мотивите за избор на темата е подчертал Калоян Константинов в увода на дисертацията си. Наред с това, авторът е обосновал и отсъствието на изследване на отношенията на Иран с Турция, с аргумента, че те „се простират далеч отвъд Балканите и биха били достатъчни за самостоятелно проучване“ /стр. 11 от дисертацията/.

Използваните научни методи са интердисциплинарни и подходящо подбрани. Конкретно авторът използва историческия метод, анализ и синтез, системен подход, сравнителен анализ и др.

Приложени правилно, подбраните методи позволяват на докторанта да изпълни успешно основната цел на дисертацията и конкретните научно-изследователски задачи.

2.2. Представяне и оценка на структурата и съдържанието на дисертацията.

Структурата на дисертацията има вътрешна логика, която е подчинена - от една страна, на историческата хронология на събитията, от друга страна, на тематичния избор на изследваните въпроси. Структурата се състои от: увод, четири глави /като всяка глава има подзаглавия, които са тематично свързани/, заключение, в общ обем 337 стандартни машинописни страници, от които 55 страници библиография и 1 бр. приложение /4 стр./. В дисертацията са използвани множество графики /общо 45 броя/. Използваните източници и литература са подходящи, разнообразни и включват публикувана научна литература на български и чужди езици, извори и официални документи на международни организации, архивни колекции, материали от периодичен печат и други материали, достъпни в Интернет-пространството.

Поради ограниченията на обема на настоящата рецензия, тук ще се спра накратко на съдържанието на отделните глави на дисертацията:

Първа глава има въвеждащ характер и изпълнява ролята на историко-теоретична основа на изследването. В нея авторът изследва спецификите на иранския политически режим, неговата институционална архитектура и идеологическа рамка. Проследена е историческата еволюция от периода на династията Пахлави до установяването и консолидирането на Ислямската република. Акцентът е поставен върху особеностите на теократичния модел, ролята на върховния лидер, значението на Корпуса на стражите на ислямската революция, както и върху концепцията за „износ на революцията“. Главата има предимно описателен и контекстуален характер, като създава необходимата историческа и идейна рамка за разбирането на външнополитическите действия на Техеран в по-късния период.

Във втора глава, озаглавена „Политика и дипломация между Иран и Балканите“, авторът преминава от общата характеристика на режима към конкретното изследване на политическите и дипломатическите отношения между Ислямската република и 11 избрани от автора държави от Балканския полуостров. Акцент е поставен върху ефекта на международните санкции срещу Ислямската република в контекста на тяхното отражение върху двустранните отношения с балканските държави. Авторът се базира на важни документи на Световната организация – Резолуции на Общото събрание на ООН, резолюции на Съвета за Сигурност на ООН, официални документи на Европейския съюз, на Съединените щати и др. Тук са анализирани ключови казуси – Югославските войни, отношенията с Босна и Херцеговина, Сърбия, Косово и Албания. Тази глава е базирана на сериозна документална основа и ясно изразен аналитичен подход.

Икономическите измерения на отношенията между Иран и балканските държави са предмет на изследване в трета глава. В нея авторът проследява динамиката на двустранната търговия, структурата на износа и вноса, както и влиянието на международните санкции върху икономическото сътрудничество с 10 балкански държави. Тази част от дисертацията има отчетливо емпиричен характер и се базира на значителен масив от статистически данни, които са систематизирани и представени чрез таблици и графики. Анализът показва, че икономическите отношения често следват прагматична логика, която не винаги съвпада с официалните политически позиции на съответните държави.

В четвърта глава е изследвано културното и религиозното влияние на Иран върху балканските държави и специално ролята на медийния фактор в иранската външна политика. Проследени са дейността на културни центрове, фондации и религиозни структури в различни балкански държави, както и начинът, по който Иран изгражда своето публично присъствие в региона. Особено внимание е отделено на медийния анализ – както на иранските държавни медии, така и на балканските официални издания – с цел да се изследва взаимното изграждане на образи и наративи. Тази част от дисертацията има комбиниран аналитично-емпиричен характер и допълва политическия и икономическия анализ с важното измерение на културното влияние.

В своята цялост структурата на дисертацията с охарактеризираните тук накратко четири глави е логически издържана – от историческите аспекти на развитието на Иран се преминава към политико-дипломатическия анализ на двустранните политически и дипломатически отношения на Иран с балканските държави, към икономическите измерения и дисертацията завършва със задълбочен анализ на културно-религиозните и медийните инструменти на влияние на Иран в балканските държави и общества. Тази структура позволява постепенно надграждане на изследването – от общото към конкретното и от институционалното към общественото равнище. Така дисертацията постига вътрешна тематична кохерентност и предлага многопластов прочит на мястото и ролята на Иран на Балканския полуостров в разглеждания период.

В отделните глави са предложени изводи и обобщения. Заключението представя основните заключения на автора в достатъчна степен.

3. Оценка на приносите на дисертационния труд

Положителните страни и приносите на дисертацията имат различни измерения.

Тук ще обърна внимание на някои от тях:

1. Приемам по принцип посочените от докторанта в автореферата основни приноси /стр.26-27/ като смятам, че те са верни и коректно отразени.
2. Изборът на тази сложна и многоаспектна тема за период от три десетилетия от съвременната международна политика е предизвикателство и предполага широка информираност, овладени знания в областта на съвременната история, международна политика, дипломация и международни отношения. В тази дисертация авторът показва висока информираност, знания и теоретично

- осмисляне на сложните проблеми на международно взаимодействие, с което заслужава положителна оценка и поощрение на амбициозните научни търсения.
3. Дисертационният труд може да бъде окачествен като многопластово, оригинално по своя замисъл, интердисциплинарно и задълбочено научно изследване на въпросите на политическите, икономическите и културно-религиозните аспекти на отношенията между Иран и избраните държави от Балканския полуостров. То несъмнено обогатява специализираната литература в България и има теоретичен принос.
  4. Важен принос представлява цялостното систематизиране и анализ на двустранните отношения между Иран и балканските държави в по-широкия геополитически контекст на международния ред след Студената война.
  5. Висока оценка заслужава изследването от автора на въпроса за инструментите за влияние на Иран – както традиционните дипломатически механизми, така и елементите на „меката сила“ – в рамките на Балканския регион.
  6. Несъмнен принос е изследването и анализът на културно-религиозните и медийните инструменти на иранската външна политика на Балканите.
  7. Авторът правилно е констатирал, че в условията на санкции и дипломатическа изолация пропагандата играе важна роля при прокарването на политическите цели и стратегическите интереси на Иран на Балканите и не само. Изучаването на този мощен фактор в съвременните международни отношения и в конкретния случай с Иран заслужава поощрение.
  8. Положителна оценка заслужава и направената от автора периодизация на иранската външна политика към Балканския регион, която се отличава от други установени в литературата периодизации.
  9. Заключениеята и обобщенията на автора имат практическа приложимост и могат да послужат като полезна аналитична основа за бъдещи изследвания, да бъдат полезни за експерти и полититици, занимаващи се с балканските и блискоизточни въпроси.
  10. Дисертацията има и практико-приложен характер. Тя може да се използва и за целите на учебния процес /студенти и докторанти/.
  11. Достоянство на труда е присъствието на личното мнение и оценка на автора, което е осезаемо в целия текст на дисертацията. Авторът коректно се позовава на мненията на други автори, което е свидетелство за академична етика.

4. Забележки и препоръки

4.1 Забележки и коментари

Поради ограничения обем на рецензията, тук ще се спрат на някои съществени пропуски и конкретни твърдения, които приемам като неточни или неправилни, а именно:

1. Въпреки че в увода докторантът е направил уговорката, че в дисертацията няма да изследва отношенията между Иран и Турция и е дал своите аргументи за това, смятам, че не бива такъв важен регионален актьор да бъде игнориран. Историята на балканските държави е била неразривно свързана с Османската империя и в съвременното – с Турция и този факт не може да бъде подценяван. Действително, в изложението присъства Турция, но подходът да се изолира Турция в цялостната политика на Иран към Балканите според мен е съществен пропуск в структурата и в съдържанието на дисертацията. Разбира се, този пропуск може да бъде преодолян от автора при бъдещи научни публикации.

2. Докторантът пише следното за Иран: "Това му позволява през годините да подкрепи радикалните талибани сунити в Афганистан срещу съветите..." (стр. 264)." Това твърдение е неправилно. Талибаните дори не съществуват до 1994 г., пет години след като съветските войски завършиха изтеглянето си от Афганистан (и три години след като самият Съветски съюз се разпадна). Иран подкрепя шиитските групировки, които се биеха срещу съветските сили през 80-те години, но не сунитските групировки.

Съветският съюз завърши изтеглянето си от Афганистан през февруари 1989 г. Просъветското правителство на „Халк“ начело с Наджибула остава на власт през следващите три години. Но след като новото руско правителство прекрати всякаква помощ за афганистанското правителство през пролетта на 1992 г., страната потъна в гражданска война. В този контекст през 1994 г. се формира движението „Талибан“. Част от присъединилите се към него са се сражавали срещу съветските сили през 80-те години, но не като част от талибаните (които тогава все още не съществуват). По време на войната на СССР в Афганистан Пакистан играе много по-значима роля от Иран в подкрепата на антисъветските партизански формирования. Съединените щати, Китай и Саудитска Арабия също

имат ключова роля в подкрепата на тези формирования, но Пакистан заема водеща позиция както преди, така и след изтеглянето на съветските войски.

3. Докторантът прави някои неприемливи твърдения относно ООН, като например следното: „Общото събрание и особено Съветът за сигурност на ООН са доминирани от Вашингтон и неговите съюзници, ...“ (с. 265). Това твърдение е несъстоятелно и невярно. Петте постоянни членове на Съвета за сигурност включват Русия и Китай, които в повечето случаи са налагали вето върху значими санкции срещу Иран. Що се отнася до Общото събрание на ООН, то не се доминира от Съединените щати, а числено се формира предимно от държави от развиващия се свят, част от които споделят антизападна реторика, сходна с тази, насърчавана от иранския ислямски режим.
4. Краткият раздел, посветен на теорията на международните отношения и иранската външна политика (стр. 263 - 267 от дисертацията), създава впечатление, че докторантът възприема теориите на международните отношения като своеобразни ориентири за правителствените ръководители при формулирането на външната политика. В действителност теориите на международните отношения имат преди всичко обяснителна функция – те са предназначени да анализират и обясняват начина, по който функционира международната политика, независимо дали конкретни политически лидери изобщо са запознати с тях.

В същото време докторантът основателно посочва, че конструктивизмът (с неговия акцент върху идентичностите и културите) предлага най-подходящата аналитична рамка за разбиране на иранската политика на Балканите.

Бих предложила обаче по-прецизна квалификация – религиозен конструктивизъм, съчетан с определени елементи на политическия реализъм.

5. В дисертацията на места се използват изрази, които не са подходящи /например в бел. 47 на стр.25, авторът използва „съвети“, когато вероятно има предвид СССР/. Подобни неточни изрази трябва да бъдат отстранени при бъдеща редакция.

Направените бележки и препоръки целят по-прецизна оценка на някои факти и събития и не засенчват постиженията на автора.

4.2. Препоръки

Препоръчвам на Калоян Константинов да продължи своите научни изследвания по избраната тема и след необходимите редакции, да публикува книга, която ще допринесе за по-доброто разбиране на сложните взаимоотношения между Иран и отделните балкански държави в съвременната международна среда.

5. Оценка на автореферата и на научните публикации

5.1. Оценка на автореферата

Авторефератът е разположен на 28 стандартни машинописни страници, от които като приложение са посочени списък на научните приноси /2 стр./ на дисертацията и списък на публикациите по темата на дисертацията /1 стр./. Обемът, структурата и съдържанието на дисертацията са коректно отразени; в него ясно са посочени целите, задачите, използваните методи и методология, основните заключения, включително и приносите в дисертационния труд. Посочените характеристики позволяват да се приеме, че авторефератът е в съответствие с изискванията.

5.2. Оценка на научните публикации

Представени са за оценка три научни публикации – статии, които са по темата на дисертацията. Те са приложени в електронна форма и на хартиен носител. Едната публикация е на български език, две от тях са на английски език. Всички публикации са публикувани в специализирани научни издания с научно рецензиране, свързани са с темата на дисертацията и ги приемам за оценка. Те показват интереса на докторанта към изследваните в дисертацията въпроси от отношенията между Иран и отделни балкански държави, конкретно са изследвани различни аспекти на взаимоотношенията с акцент съответно върху отношенията с Албания, с Босна и Херцеговина и с България.

5.3 Оценка на личното участие на докторанта

Дисертацията, авторефератът и приложените публикации оставят впечатление за личното и осезаемо участие на Калоян Константинов. Авторовото присъствие намира израз в личните становища, в избора на източниците, в авторовите графики и привлечените такива от надеждни източници. Авторовата позиция се откроява в изложението и в направените заключения. В обобщение, приемам, че приложените за

оценка дисертация, автореферат и публикации са свидетелство за дълготраен научен интерес към избраната проблематика и за оригинална интерпретация.

6. Лични впечатления от кандидата.

Познавам Калоян Константинов в качеството му на редовен докторант в Секцията. Моите впечатления от неговата работа като докторант и като асистент са отлични. Той се включва активно в академичния живот на Секция „Съвременни Балкани“, участва в научни проекти, проявява старание към възложените му задачи, работи в екип и се ползва с уважение в ИБЦТ–БАН.

6. Заключение

Посочените достойнства на рецензирания труд ми дават основание да заключа, че дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Те отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника за работата на Научния съвет на Института за балканистика с Център по тракология при БАН и Приложението към Правилника на Научния съвет на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ при БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности.

На основание гореизложеното, **убедено гласувам положително** и предлагам на почитаемите членове на Научното жури да **бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Калоян Стоянов Константинов в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, докторска програма „Нова и най-нова обща история“.**

Гр. София

4 февруари 2026 г.

РЕЦЕНЗЕНТ: .....

/проф. д.ю.н. Надя Георгиева Бояджиева/